MUZEUL BRĂILEI „CAROL I”

ISTROS
XXIII

Proceedings of the
16TH INTERNATIONAL COLLOQUIUM
OF FUNERARY ARCHAEOLOGY

Funerary Practices at the Thracians and the Celts
in the Second Iron Age

Alun, Hunedoara County
11th-14th May 2017

Edited by Valeriu SÎRBU

MUZEUL BRĂILEI „CAROL I” **EDITURA ISTROS**

BRĂILA, 2017

PRACTICI FUNERARE LA TRACO-GEŢII DIN SPAŢIUL PRUTO-NISTREAN

ION NICULIŢĂ, AUREL ZANOCI
(CHIŞINĂU - REPUBLICA MOLDOVA)

Cuvinte-cheie: spaţiul pruto-nistrean, traco-geţi, incineraţie, inhumaţie, inventar funerar.

Rezumat: În urma investigaţiilor arheologice şi a cercetărilor de teren în spaţiul pruto-nistrean au fost identificate şapte necropole şi patru înmormântări izolate, atribuite comunităţilor traco-getice din sec. VI-III a. Chr. Atât necropolele, cât şi mormintele izolate sunt plane, fiind amplasate pe locuri înalte, în nemijlocita apropiere a aşezărilor.

Ritul funerar practicat de comunităţile traco-getice din spaţiul pruto-nistrean, în majoritatea cazurilor, este cel al incineraţiei, însă, în unele necropole, se întâlneşte şi inhumaţia.

În cazul practicării incineraţiei oasele calcinate erau depuse fie că în urne, fie că direct pe fundul gropii. În calitate de urne erau utilizate vasele uzuale, mai des chiupurile bitronconice, mai rar străchinile. Gropile funerare, utilizate pentru înmormântările de incineraţie, de regulă sunt simple, de formă cilindrică. Mai rar sunt practicate gropile patrulatere, oval-alungite sau rectangulare cu colţurile rotunjite. Uneori (Pârjolteni) camera funerară prezintă o construcţie din lemn, împletită cu nuiele şi unsă cu lut.

Pentru înmormântările de inhumaţie au fost utilizate gropi ovale sau rectangulare cu colţurile rotunjite, unele dintre ele (Dănceni) au amenajări suplimentare sub forma unor gropi de acces (de tipul catacombelor).

Inventarul funerar al înmormântărilor traco-getice din spaţiul pruto-nistrean este relativ modest, fiind constituit, în cele mai frecvente cazuri, din ceramică modelată cu mâna, ustensile, arme şi podoabe.

În urma investigaţiilor arheologice, a sondajelor şi a cercetărilor de teren, efectuate în a doua jumătate a secolului al XX-lea - începutul secolului XXI-lea, în spaţiul pruto-nistrean au fost identificate circa 300 situri: fortificaţii, aşezări deschise, necropole şi înmormântări izolate, care cronologic corespund perioadei sec. VI/V-III a. Chr. Monumentele funerare în cadrul acestor situri ocupă un loc destul de modest (cca 3,5%)

şi sunt prezentate prin şapte necropole şi patru înmormântări izolate (fig. 1). Ultimele semnalând, probabil, funcţionarea în perioada respectivă a unor necropole, actualmente dispărute/distruse.

Prima atestare a unui complex funerar, atribuit geţilor, datează din anul 1954, când pe un câmp dintre satele Tudora şi Palanca, raionul Ştefan Vodă, în timpul lucrărilor agricole au fost descoperite fortuit mai multe oase incinerate, un akinakes (fig. 14/10), un vârf de lance (fig. 14/11), două brăţări din bronz, mărgele din pastă sticloasă, scoici kauri şi două vase ceramice (Sergeev 1960, 262-265, fig. 1-7). Astfel, în baza artefactelor semnalate s-a considerat că în acest loc a funcţionat o necropolă de incineraţie (Sergeev 1960, 262; Meljukova 1963, 68).

Însă, prima necropolă getică, investigată arheologic, este cea de la Hansca I, descoperită şi cercetată de către A. Meljukova, în anul 1960 (Meljukova 1960, 25-27; Meljukova 1963, 68). De asemenea, în microzona Hansca, în punctul „Lutărie", în anul 1964, I. Hîncu descoperă o altă necropolă, investigată în anii următori de către I. Niculiţă (Niculiţă 1968; Niculiţă 1969, 134-145; Niculiţă 1972, 105-121). Până la momentul de faţa aceasta rămâne a fi cea mai mare necropolă getică (71 morminte) din spaţiul pruto-nistrean, săpată practic complet. În anul 1968, în apropierea cetăţii Cartal-Orlovka a fost atestată o altă necropolă getică, la care au fost cercetate cca 24 de înmormântări (Bondar' 1968, 281-282), care, cu regret, până la momentul de faţă rămân a fi nepublicate.

În anii '70 ai secolului XX de către V. Lapušnjan au fost descoperite şi săpate mormântul de la Pârjolteni şi necropola de la Dănceni (Lapušnjan 1979, 50-60), în care au fost cercetate 42 de înmormântări, încadrate în sec. V-IV a. Chr.

După o pauză de circa două decenii, la sfârşitul '90 ai secolului trecut, au fost descoperite şi cercetate parţial încă două necropole atribuite geţilor. La necropola de la Giurgiulești „Vadul Boului", ca urmare a unor săpături de salvare, au fost investigate şase morminte de incineraţie (Arnăut 1999, 135-145), iar la cea de la Maşcăuţi „Livada Boierului" – două înmormântări (Musteaţă 1999, 25-26; Musteaţă 2013, 106).

O altă necropolă getică de incineraţie a fost atestată în anii 2004-2005, în urma cercetărilor de teren efectuate în preajma localităţii Cigârleni (Levinschi, Covalenco, Bodean 2006, 36). Însă, din cauza lipsei unor săpături arheologice, detaliile cu privire la acest sit rămân a fi necunoscute.

În pofida numărului mic de situri funerare din sec. VI/V-III a. Chr., dar şi a gradului diferit de cercetare, sunt posibile, totuşi, unele constatări ce ţin de practicile funerare din spaţiul pruto-nistrean în această perioadă[1].

Atât necropolele, cât şi mormintele izolate, atribuite geţilor din spaţiul pruto-nistrean, sunt plane. Ele erau amplasate pe malurile râurilor – Giurgiuleşti „Vadul Boului" (fig. 2/1), la confluenţa Prutului cu Dunărea (Arnăut 1999, 135), Hansca I (fig. 2/3), pe terasa râului Canichiş (Niculiţă 1972, 105); pe promontorii – Hansca „Lutărie" (fig. 2/3) (Niculiţă 1969, 139), Cartal-Orlovka (Bondar' 1968, 281-282); sau pe platouri ca cea de la Dănceni (fig. 2/2) (Lapušnjan 1979, 59).

Corelarea necropolelor cu aşezările aferente este diferită. Unele, cum ar fi Hansca I[2] se află în imediata apropiere de aşezarea Hansca „Limbari" (fig. 2/3), la marginea ei de est. De asemenea, în proximitatea aşezării este amplasată şi necropola Cigârleni IX „Dealul lui Gavril" (fig. 2/4) (Levinschi, Covalenco, Bodean 2006, 36). Altele sunt amplasate la o anumită distanţă de aşezări. De exemplu, necropola Hansca „Lutărie" (fig. 3) se află la 800 m nord-vest de fortificaţia Hansca „Cetate", la cca 200 m sud-est de aşezarea Hansca „Toloacă" şi la cca 250 m sud de situl Hansca „Dealul Ulmului" (Rikman, Niculiţă 1985, 118; Niculiţă 1985, 95). Numărul relativ mare al înmormântărilor păstrate /descoperite în această necropolă înclină spre ideea că ea ar fi putut deservi cele trei aşezări din preajmă, ce se găseau în raza de 200-800 m depărtare.

În pofida faptului că unele necropole ca Dănceni (42 morminte), Hansca „Lutărie" (71 morminte), Cartal-Orlovka (24 morminte), după cum demonstrează numărul înmormântărilor, au funcţionat un timp relativ îndelungat, suprapuneri de înmormântări nu au fost sesizate. Mai mult ca

---

[1] Practicile funerare ale comunităţilor getice din spaţiul pruto-nistrean, luate într-un context mai larg – teritorial şi/sau cronologic – s-au aflat în atenţia mai multor cercetători atât din Republica Moldova (Niculiţă 1972a, 27-44; Niculiţă 1977, 62-88; Lapušnjan 1979, 35-60; Arnăut, Ursu Naniu 1996, 64-74; Arnăut 2003, 45-60; Niculiţă, Arnăut 2009, 121-138; Levinschi 2009, 162-175; Niculiţă, Zanoci, Băţ 2016, 181-204; ş.a.), cât şi din România (Sîrbu 1993; Babeş, Miriţoiu 2011, 108-111; ş.a.).

[2] În necropola Hansca I s-au păstrat doar patru înmormântări, celelalte fiind distruse de construcţiile locative şi gospodăreşti ale aşezării medievale Hansca „Limbari-Căprăria" (Rikman, Rafalovič, Hîncu 1971, 130-131).

atât, pe promontoriul Hansca „Lutărie”, deopotrivă cu necropola getică, a funcţionat şi una din sec. II-III p. Chr., dar care nu a suprapus-o nici măcar parţial pe cea din perioada precedentă (Niculiţă, Rikman 1973, 119). Prin urmare, deşi actualmente semne ce ar indica locul înmormântărilor lipsesc completamente, în antichitate ele au existat incontestabil, fie sub forma unor movile, fie de o altă natură.

Din analiza amplasării înmormântărilor în necropole rezultă că, ele erau concentrate în anumite grupe (fig. 4), la fel ca şi construcţiile locative şi gospodăreşti din cadrul aşezărilor, ceea ce presupune o reflectare a legăturilor patrimoniale ce existau între familiile şi grupurile de familii înrudite (Niculiţă 1987, 111 fig. 31-32).

Analiza ritului funerar relatează despre faptul că în sec. VI/V-III a. Chr., se practica biritualismul. Circumstanţele ce au cauzat acest obicei, în pofida interminabilelor discuţii, aşa şi au rămas neidentificate, neavând o argumentare adecvată, acceptată de majoritatea specialiştilor.

În spaţiul pruto-nistrean, din cele 153 de înmormântări getice cercetate, 129 (cca 84%) sunt prin incinerare şi 24 (cca 16%) – prin inhumaţie (fig. 5/1, 2). La momentul de faţă morminte de inhumaţie sunt cunoscute doar în trei necropole: Dănceni (15 morminte din 42), Hansca „Lutărie” (8 morminte din 71) şi Hansca I (un mormânt din 4 cercetate). Amplasarea înmormântărilor de inhumaţie în cadrul necropolelor este diferită. La Hansca „Lutărie” acestea se grupează la periferia necropolei, iar la Dănceni şi Hansca I ele sunt amestecate cu cele de incineraţie.

O situaţie similară – practicarea biritualismului cu predominarea incineraţiei – este atestată şi în alte teritorii, populate de comunităţile getice. Astfel, în Dobrogea, în necropola de la Enisala din cele 400 de morminte cercetate, 24 erau de inhumaţie (Simion 1971, 63-129; Simion 1976, 143-163); în cimitirul de la Murighiol, din cele 62 de morminte investigate, două erau de inhumaţie (Bujor 1957, 247-254; Bujor 1959, 373-378). În Muntenia, în necropola de la Zimnicea, din 170 de morminte cercetate, doar patru erau de inhumaţie (Alexandrescu 1980, 19-126).

În cazul practicării incineraţiei, conform informaţiilor existente, se poate afirma că arderea defunctului era efectuată în afara locului depunerii /necropolei. Până la momentul de faţă, în nicio necropolă, arheologic studiată, nu au fost descoperite urme de ardere a defunctului pe locul înmormântării. Descoperirea în partea de nord-est a promontoriului Hansca „Lutărie” a rămăşiţelor unui cuptor /crematoriu, a cărui vatră de

lut a fost amenajată pe un „pat” din fragmente de ceramică cu decor în relief, utilizate pentru menţinerea vetrei construcţiei (Niculiţă 1972, 114, fig. 2), demonstrează că arderea defunctului se efectua în spaţii special amenajate (fig. 6).

Resturile cinerare erau depuse fie că în urne (43%), fie că direct pe fundul gropii (57%). Proporţionalitatea înmormântărilor în urne şi a celor în groapă variază de la o necropolă la alta (fig. 5/3) – Hansca „Lutărie” (39 – în urnă, 24 – în groapă), Dănceni (5 – în urnă, 22 – în groapă), Orlovka (2 – în urnă, 22 – în groapă). Iar la necropolele Giurgiuleşti „Vadul Boului” şi Măşcăuţi „Livada Boierului” (Arnăut 1999, 135-145; Arnăut 2003, 218, 233) au fost descoperite doar depuneri în urne[3].

În calitate de urne erau utilizate vasele uzuale (fig. 7-9) (Lapušnjan 1979, fig. 28-29; Arnăut 1999, fig. 2/1; 3/1; 4/1), mai des chiupurile bitronconice, mai rar străchinile (Niculiţă 1972, fig. 3/3). În urma analizei conţinutului urnelor s-a constatat respectarea anumitor obiceiuri de depunere a osemintelor calcinate. La fundul urnelor se întâlnesc fragmente de la craniu, vertebre de la gât şi altor părţi ale scheletului, iar deasupra – fragmente de la falangă.

Înmormântările în urnă sunt de două tipuri, cu sau fără capac. În calitate de capac, cel mai frecvent, erau utilizate străchinile (fig. 10) (Arnăut 1999, fig. 2/2; 3/2; 4/2), deşi se întâlnesc şi urne acoperite cu un vas mai mare, iar uneori cu fragmente de amfore greceşti. Capacul, fiind cel mai de sus detaliu al înmormântărilor, deseori este distrus de lucrările agricole sau de alunecările de sol.

În cazul înmormântărilor fără urnă, de regulă, oasele calcinate erau depuse grămadă, în gropi[4] simple de formă cilindrică, uneori fiind acoperite cu un vas. Mai rar sunt practicate gropile patrulatere, oval-alungite sau rectangulare cu colţurile rotunjite. Gropile sepulcrale

---

[3] Lipsa înmormântărilor în gropi poate fi subiectivă, din cauza gradului limitat de cercetare al acestor cimitire.

[4] Stabilirea conturului gropilor, în mare măsură, depinde de locul şi caracterul structurii solului regiunii unde se găsesc necropolele. De exemplu, stratul de cernoziom la necropola Dănceni nu depăşeşte 10-15 cm şi, prin urmare, în cele mai frecvente cazuri gropile defuncţilor se adânceau şi în pământul steril, conturând clar forma gropii sepulcrale (Lapušnjan 1979, 53). La necropola Hansca „Lutărie” grosimea cernoziomului era mai semnificativă. Astfel, aici determinarea formei gropilor a fost mai dificilă, în majoritatea cazurilor ea fiind doar presupusă.

cilindrice, de regulă, sunt surprinse la adâncimea de 10-20 cm de la nivelul actual de călcare. Ele au diametrul de 30-50 cm şi adâncimea de 20-50 cm. Însă, se întâlnesc şi gropi de dimensiuni mai mari, cum ar fi, de exemplu, cea a mormântului nr. 85 de la Hansca „Lutărie", a cărei diametru era de cca 80 cm[5].

Gropile funerare de formă patrulateră sunt de dimensiuni considerabile şi sunt asemănătoare celor utilizate pentru înmormântările de inhumaţie. Ele, de regulă, aveau lungimea de 1,4-2,7 m, lăţimea de 0,8-0,9 m şi adâncimea de 0,5-1,1 m. Astfel de gropi au fost atestate, mai ales, în necropola de la Dănceni (M. 236, M. 240 etc.). Un interes deosebit prezintă mormântul nr. 86 al acestei necropole. Groapa era de formă patrulateră, cu colţurile rotunjite şi avea lungimea de 2,7 m, lăţimea – de 0,9 m şi adâncimea de 0,65 m (fig. 11/1). Pe fundul ei au fost atestate patru gropi de formă quasi-cilindrică cu diametrul de 30-40 cm şi adâncimea de 15 cm, în care erau depuse resturile cinerare a patru defuncţi (Lapušnjan 1979, 54-55, fig. 14/5). Astfel de ritual de înmormântare colectivă este semnalat în spaţiul pruto-nistrean, numai la acest sit funerar.

Un caz aparte de înmormântare a resturilor cinerare fără urnă, îl constituie mormântul de la Pârjolteni (fig. 11/2). Aici pentru depunerea oaselor calcinate a fost amenajată o adevărată cameră funerară, care avea forma rectangulară în plan cu dimensiunile de 3,2×2,0 m şi adâncimea de 1,9 m, orientată de la sud-vest spre nord-est. Pereţii ei, în partea superioară, erau uşor arcuiţi spre interior şi arşi. Umplutura gropii consta din cernoziom ars, lut şi fragmente de lipitură, unele dintre ele atingând grosimea de 20-30 cm. Pe bucăţile de lipitură s-au păstrat amprente de la nuiele şi de la grinzi de lemn. Pe fundul gropii, în partea ei de sud-vest, a fost atestat un strat de cărbuni de lemn cu grosimea de 3-4 cm, suprapus de un strat de cenuşă cu grosimea de 5-8 cm. Tot aici au fost descoperite rămăşiţele unor grinzi de lemn arse, cu grosimea de cca 3-4 cm, depuse sub pereţii gropii. În partea de est şi de vest pe fundul camerei funerare au fost depistate două gropi de la pari cu diametrul de 20 cm şi adâncimea de

[5] Pe promontoriul Hansca „Lutărie" au fost sesizate 87 înmormântări, dintre ele: 71 cronologic se încadrează în perioada sec. IV-III a. Chr.; 15 sunt din componenţa altei necropole ce a funcţionat în sec. II-III p. Chr. (Niculiţă, Rikman 1973, 214-121), iar o înmormântare (prin inhumaţie) a fost completamente deteriorată.

10-20 cm (Lapušnjan 1979, 55, fig. 15). Toate acestea indică asupra faptului că înmormântarea a fost efectuată într-o încăpere acoperită cu o construcţie din lemn împletită cu nuiele şi unsă cu lut, care se sprijinea pe stâlpi, fixaţi vertical pe fundul gropii funerare.

Inventarul funerar al înmormântărilor prin incineraţie este relativ modest. În cele mai frecvente cazuri acesta este reprezentat de vase de diferite forme, întregi sau fragmentate (fig. 12-13). În unele înmormântări, însă, au fost descoperite diferite ustensile şi unelte de muncă, arme şi piese de podoabe. Printre ustensile şi uneltele de muncă se evidenţiază: o seceră din fier (fig. 14/4), descoperită în necropola Hansca I (Meljukova 1963, 68, fig. 18/5); două sule din bronz (fig. 14/5, 6) şi câteva fusaiole, atestate în cimitirul Hansca „Lutărie" (Niculiţă 1969, 134-145, fig. 2/5). Armele sunt reprezentate de pumnalul de tip akinakes (fig. 14/10) şi vârful de lance (fig. 14/11), descoperite în mormântul de Tudora-Palanca (Sergeev 1960, 262, fig. 1, 2) şi de vârfurile de săgeţi din bronz (fig. 14/1-3), atestate în mormintele de la Dănceni (M. 86, M. 104, M. 151, M. 236, M. 243) (Lapušnjan 1979, 59, fig. 6/10-12) şi Hansca „Lutărie" (Niculiţă 1977, tab. 6). Piesele de podoabă sunt prezente prin două brăţări din cupru, atribuite mormântului de la Tudora-Palanca (Sergeev 1960, 264, fig. 4, 5), prin mărgele din sticlă şi din lut (fig. 14/7, 8) şi cercelul din aur (fig. 14/9), descoperite în mormintele de la Hansca „Lutărie" (Niculiţă 1969, fig. 2/3, 4; Niculiţă 1977, tab. 6).

Dintre mormintele de incineraţie se evidenţiază cel de la Pârjolteni, unde, în camera funerară fastuoasă, a fost atestat un bogat inventar funerar compus din şapte vase de ofrandă (fig. 15/25-28), arme (fig. 15/1, 2, 10-19), piese de harnaşament (fig. 15/5, 6), piese de podoabă (fig. 15/22-24) etc. (Lapušnjan 1979, fig. 3-5).

Înmormântările de inhumaţie, după cum s-a menţionat deja, sunt relativ puţine. Acestea frecvent sunt deranjate de lucrările agricole (Hansca „Lutărie") sau au fost jefuite/distruse (Dănceni). În pofida acestor circumstanţe, pentru unele înmormântări a devenit posibilă, totuşi, restabilirea poziţiei şi orientării defunctului. Astfel, la Dănceni, aceştia erau depuşi pe spate cu mâinile întinse de-a lungul corpului, majoritatea fiind orientaţi cu capul spre sud-vest (Lapušnjan 1979, 57). La Hansca „Lutărie" au fost atestaţi atât defuncţi întinşi pe spate, cu mâinile paralele corpului, orientaţi cu capul spre nord-vest, cât şi în poziţie chircită,

orientaţi, la fel, spre nord-vest (Niculiţă 1972, 118). Poziţie chircită avea şi scheletul descoperit în necropola Hansca I (Niculiţă 1977, 83).

Gropile funerare s-au păstrat mai bine în necropola de la Dănceni, unde ele erau simple sau cu amenajări suplimentare. Gropile simple (fig. 16/1) erau de formă patrulateră cu colţurile rotunjite şi aveau lungimea de 2,15-2,70 m, lăţimea de 1,30-1,70 m şi adâncimea cuprinsă între 0,6 m şi 1,2 m (Lapušnjan 1979, 57). Cele cu amenajări suplimentare fie că aveau un acoperiş/podină, fie că erau de tipul catacombă.

La Dănceni au fost cercetate patru gropi cu podină (M. 73, M. 129, M. 139, M. 149) care aveau forma quasi-patrulateră în plan, pereţii verticali şi fundul plat. Lungimea lor era cuprinsă între 2,1 m şi 3 m, lăţimea de 1,0-1,8 m şi adâncimea de 0,7-1,3 m. Podina gropilor era amenajată dintr-o carcasă de nuiele, unsă cu lut care, în unele cazuri, se sprijinea pe patru stâlpi din lemn îngropaţi în colţurile gropii (fig. 16/2).

Mormintele de tip catacombă (M. 93, M. 308) aveau o groapă de acces de formă patrulateră (1,0×0,6 m) (fig. 16/3) sau ovală în plan (1,0×0,82 m), care se adânceau în sol până la 0,8 m şi, respectiv, până la 1,0 m. Lateral gropii de acces era plasată camera mortuară (Lapušnjan 1979, 57-58).

Inventarul funerar al mormintelor de inhumaţie, ca şi al celor de incineraţie, este destul de modest. În necropola de la Hansca „Lutărie” acesta se reduce doar la vase ceramice fragmentare. Uneori, cum ar fi, de exemplu mormântul nr. 32, inventarul e constituit din fragmente de la cinci vase de ceramică. În cimitirul de la Dănceni inventarul este relativ mai bogat, remarcându-se, în special, armele. Astfel, aici au fost descoperite: trei vârfuri de lance din fier (M. 180, M. 211, M. 346) (fig. 17/1, 2), un călcâi de lance (M. 211) (fig. 17/3) şi peste 30 de vârfuri de săgeată din bronz (fig. 17/4) şi unul din os (Lapušnjan 1979, fig. 6; 7; 40; 41).

În urma studierii riturilor şi ritualelor funerare practicate de comunităţile traco-getice din spaţiul pruto-nistrean în sec. VI/V-III a. Chr. se poate constata că acestea continuă tradiţiile din perioada anterioară: biritualismul, cu predominarea incineraţiei; depunerea oaselor calcinate în urne, sau direct în groapă; etc.

De asemenea, se poate afirma că obiceiurile funerare din spaţiul pruto-nistrean, în linii majore, sunt similare celor practicate de traco-geţi în întregul lor areal de locuire.

LES PRATIQUES FUNERAIRES AUX THRACO-GETES DE L'ESPACE DE PROUT-DNIESTR

ION NICULIȚĂ, AUREL ZANOCI (CHIȘINĂU – RÉP. DE MOLDAVIE)

Mots-clés: territoire du Prout-Dniestr; Thraco-Gètes; incinération; inhumation; mobilier funéraire

Résumé. Lors des investigations archéologiques et des recherches de terrain effectuées dans le territoire entre les rivières de Prout et de Dniestr, on a identifié sept nécropoles et quatre tombes isolées, attribuées aux communautés thraco-gètes des VIe – IIIe s. av. J.-C. Les nécropoles, ainsi que les tombes isolées sont planes, étant situées sur des hauteurs, dans le voisinage des établissements.

Le rite funéraire que les communautés Thraco-Gètes ayant vécu entre le Prout et le Dniestr ont pratiqué, était, dans la plupart des cas, l'incinération, néanmoins, on peut rencontrer, dans certaines nécropoles, l'inhumation.

Dans la pratique de la crémation, ils déposaient les os calcinés, soit dans des urnes, soit directement au fond de la fosse. Ils utilisaient, en guise d'urnes, des vases communs, plus souvent les jarres bitronconiques, plus rarement, les écuelles. Les fosses funéraires servant aux enterrements de crémation étaient, d'habitude, simples, de forme cylindrique. On rencontre plus rarement des fosses quadrilatères, ovales-allongées ou rectangulaires aux coins arrondis. Il arrive des fois (Pârjolteni) où la chambre funéraire présente une construction boisée, entrelacée de verges et enduite de glaise.

Pour les inhumations, les fosses étaient ovales ou rectangulaires aux coins arrondis, dont les unes (Dănceni) ont des aménagements supplémentaires sous la forme des fosses d'accès (du type des catacombes).

Le mobilier funéraire des enterrements Thraco-Gètes dans le territoire du Prout et du Dniestr est relativement modeste, étant constitué, dans la majorité des cas, de poterie modelée à la main, ustensiles, armes et objets de parure.

À la suite des investigations archéologiques, des sondages et des recherches sur le terrain, effectuées dans la seconde moitié du XXe siècle - le début du XXIe siècle, dans l'espace de Prout-Dniestr ont été identifiés environ 300 sites: fortifications, établissements ouverts, nécropoles et sépultures isolés, qui chronologiquement correspondent à la période des VIe/Ve - IIIe siècles avant J.-C. Les monuments funéraires au sein de ces sites occupent une place assez modeste (environ 3,5%) et sont présentées

par sept nécropoles et par quatre tombes isolées (fig. 1), les dernières signifiants probablement, le fonctionnement à cette époque des certaines nécropoles, aux moments disparues/détruisent.

La première attestation d'un complexe funéraire, attribue aux Gètes, daté de l'année 1954, lorsque sur un champ entre les villages de Tudora et Palanca, district de Ştefan Vodă, au cours des travaux agricoles a été découvert fortuite de plusieurs os incinérés, un akinakes (fig. 14/10), la pointe d'une lance (fig. 14/11), deux bracelets de bronze, bourrelets d'une pâte vitreuse, coquillages kauri et deux pots (Sergeev 1960, 262-265, fig. 1-7). Ainsi, sur la base des artefacts présentés, on considérait qu'il s'agissait d'un lieu de nécropole d'incinération (Sergeev 1960, 262; Meljukova 1963, 68).

Toutefois, la première nécropole gétique, investiguée archéologiquement, c'est d'Hansca I, découvert et étudié par A. Meljukova, en 1960 (Meljukova 1960, 25-27; Meljukova 1963, 68). Aussi, dans la micro-zone d'Hansca, dans le point «Lutărie», en 1964, I. Hîncu a identifié une autre nécropole, fouillée les prochaines années par I. Niculiţă (Niculiţă 1968; Niculiţă 1969, 134-145; Niculiţă 1972, 105-121). Au moment, cela reste à être la plus grande nécropole gétique (71 tombes) de l'espace du Prout-Dniestr, pratiquement entièrement fouillé. En 1968, près de la forteresse Cartal-Orlovka a été attestée une autre nécropole gétique, où on a été identifié par environ 24 tombes (Bondar' 1968, 281-282), qui, malheureusement, jusqu'au moment ne sont pas publiés.

Dans les années 70 du XXe siècle par V. Lapušnjan ont été découverts et fouillé la tombe de la Pârjolteni et la nécropole de Dănceni (Lapušnjan 1979, 50-60), où ils ont été étudiés 42 sépultures qui sont placées en Ve - IVe siècles avant notre ère.

Après une pause de plus de deux décennies, à la fin des années 90 du siècle dernier, ont été découverts et étudiés partiellement deux nécropoles attribuées aux Gètes. Dans la nécropole de Giurgiuleşti «Vadul Boului», à la suite des fouilles de sauvetage, ont été étudiés six tombes d'incinération (Arnăut 1999, 135-145), et dans la nécropole de la Maşcăuţi «Livada Boierului» – deux sépultures (Musteaţă 1999, 25-26; Musteaţă 2013, 106).

Une autre nécropole gétique d'incinération a été identifiée dans les années 2004-2005, à la suite de prospections effectuées aux environs de la

localité de Cigârleni (Levinschi, Covalenco, Bodean 2006, 36). Toutefois, en raison de l'absence de fouilles archéologiques, les détails sur ce site restent inconnus.

Malgré le petit nombre de sites funérailles du VIe/Ve - IIIe siècles avant J.-C., aussi du dégrée diffèrent de recherche, sont possibles, toutefois, certaines conclusions concernant les pratiques funéraires de l'espace du Prout-Dniestr dans cette période[1].

Même les nécropoles et les tombes isolées, attribuée à des Gètes de l'espace du Prout-Dniestr, sont plates. Elles étaient situées sur les rives des rivières – Giurgiulesti «Vadul Boului» (fig. 2/1), au confluent de Prout avec Danube (Arnăut 1999, 135), sur la terrasse de la rivière Canichiş – Hansca I (fig. 2/3) (Niculiţă 1972, 105); sur les promontoires – Hansca «Lutărie» (fig. 2/3) (Niculiţă 1969, 139), Cartal-Orlovka (Bondar' 1968, 281-282); ou sur les plateaux – nécropole de Dănceni (fig. 2/2) (Lapušnjan 1979, 59).

La corrélation des nécropoles avec les établissements connexes est différente. Certains sont situé à proximité d'établissements, comme Hansca I[2] prés de Hansca «Limbari» (fig. 2/3), à son extrémité de l'est. Aussi, à proximité d'établissements est située la nécropole Cigârleni IX «Dealul lui Gavril» (Levinschi, Covalenco, Bodean 2006, 36). D'autres sont placés à une certaine distance d'établissements. Par exemple, la nécropole Hansca «Lutărie» (fig. 3) est située à 800 mètres à nord-ouest de la forteresse Hansca «Cetate», à 200 m au sud-est de lieu Hansca «Toloacă» et à 250 mètres au sud du site Hansca «Dealul Ulmului» (Rikman, Niculiţă 1985, 118; Niculiţă 1985, 95). Le nombre relativement grand des sépultures découverts dans cette nécropole pencher vers l'idée qu'elle pouvait servir les trois établissements à proximité, qui sont situés dans le rai de 200 à 800 mètres.

---

[1] Les pratiques funéraires des communautés gétiques de l'espace du Prout-Dniestr, pris dans un plus vaste contexte – territorial et/ou chronologique – là étaient à l'attention des plusieurs chercheurs de la République de Moldova (Niculiţă 1972, 27-44; Niculiţă 1977, 62-88; Lapušnjan 1979, 35-60; Arnăut, Ursu Naniu 1996, 64-74; Arnăut 2003, 45-60; Niculiță, Arnăut 2009, 121-138; Levinschi 2009, 162-175; Niculiță, Zanoci, Băţ 2016, 181-204; et al.), et de la Roumanie (Sîrbu 1993; Babeş, Miriţoiu 2011, 108-111; et al.).

[2] Dans la nécropole Hansca I, on était gardé seulement quatre tombes, les autres étant détruit par les constructions de logements et ménages de peuplement médiéval Hansca «Limbari-Căprăria» (Rikman, Rafalovič, Hîncu 1971, 130-131).

Malgré le fait que certain nécropoles comme Dănceni (42 tombes), Hansca «Lutărie» (71 tombes), Cartal-Orlovka (24 tombes), ont fonctionné pendant une longue période, superposition des tombes n'ont pas été saisie. En outre, sur le promontoire Hansca «Lutărie», de manière égale avec la nécropole gétique, a fonctionné l'une des IIe - IIIe siècles après J.-C., mais qui n'a pas superposée ni partiellement celle de la période précédente (Niculiţă, Rikman 1973, 119). Par conséquent, bien qu'au moment, on manque complètement les signes qui indiquent le lieu des sépultures, dans l'antiquité elles étaient incontestables, que ce soit dans la forme de tas de terre, soit d'une autre nature.

En perspective de l'analyse de la localisation des sépultures dans les nécropoles, il résulte qu'elles étaient concentrées dans certains groupes (fig. 4), même que les constructions de logements et des ménages dans les établissements, ce qui implique une réflexion des liens patrimoniales existant entre les familles et les groupes de familles apparentées (Niculiţă 1987, 111 fig. 31-32).

L'analyse du rite funéraire indique que pendants le VIe/Ve - IIIe siècles avant J.-C., il était pratiqué le biritualisme. Les circonstances qui ont provoqué cette coutume funéraires, malgré les discussions interminables, sont restées non identifiés, n'ayant pas une bonne argumentation, acceptée par la plupart des spécialistes.

Dans l'espace de Prout-Dniestr, des 153 sépultures gétiques fouillé, 129 (environ 84%) sont par incinération et 24 (environ 16%) – par inhumation (fig. 5/1, 2). Au moment, les tombes d'inhumation sont connus seulement dans trois nécropoles: Dănceni (15 tombes de 42), Hansca «Lutărie» (8 tombes de 71) et Hansca I (une tombe de 4 fouillé). L'emplacement des tombes d'inhumation dans les nécropoles est différent. À Hansca «Lutărie» les tombes sont groupées à la périphérie de la nécropole, mais à Dănceni et Hansca I elles sont mélangées avec celles de la crémation.

Une situation similaire – la pratique de biritualisme avec prédominance de l'incinération – est attestée dans d'autres territoires peuplés par les communautés gétiques. Ainsi, dans Dobrogea, dans la nécropole d'Enisala, de 400 tombes fouillé, 24 étaient celles d'inhumation (Simion 1971, 63-129; Simion 1976, 143-163); dans le cimetière de Murighiol, de 62 des tombes étudiés, deux étaient d'inhumation (Bujor 1957, 247-254 ; Bujor 1959, 373-378). En Munténie, dans la nécropole de

Zimnicea, de 170 tombes étudiées, seul quatre était d'inhumation (Alexandrescu 1980, 19-126).

En cas de pratique de l'incinération, selon les informations disponibles, on peut affirmer que l'incération du défunt a été réalisée en dehors de la nécropole. Jusqu'à l'heure actuelle, dans aucune nécropole archéologiquement étudiée, n'ont pas été trouvés des traces de crémation du défunt dans le lieu d'enterrement. La découverte dans le Nord-Est du promontoire Hansca «Lutărie» des restes du four /crématoire, dont le foyer de la structure de combustion a été aménager sur un «lit» de fragments de poteries de décoration en relief, utilisés pour garder la construction du foyer (Niculiţă 1972, 114, fig. 2) montre que l'incinération du défunt doit être effectuée dans des locaux spécialement équipés (fig. 6).

Les restes cinéraires ont été déposé que ce soit dans les urnes (43%), que ce soit directement sur le fond de la fosse (57%). La proportionnalité des sépultures dans les urnes et ceux de la fosse varie d'une nécropole à un autre (fig. 5/3) – Hansca « Lutărie » (39 – dans urnes, 24 – dans la fosse), Dănceni (5 – dans l'urne, 22 – dans la fosse), Orlovka (2 – dans l'urne, 22 – dans la fosse). Et dans les nécropoles de Giurgiuleşti «Vadul Boului» et Măşcăuţi «Livada Boierului» (Arnăut 1999, 135-145; Arnăut 2003, 218, 233) ont été découverts seulement dépôts dans les urnes[3].

Comme des urnes étaient utilisées les vaisseaux habituels (fig. 7-9) (Lapušnjan 1979, fig. 28-29; Arnăut 1999, fig. 2/1; 3/1; 4/1), plus souvent les jarres bitronconiques et rarement les écuelles (Niculiţă 1972, fig. 3/3). À la suite de l'analyse du contenu des urnes se sont constaté l'observance de certaines coutumes funéraires de dépôt des ossements calcinés. Au fond des urnes se rencontrent les fragments du crâne, vertèbres du cou et d'autres parties du squelette, et au-dessus – fragments de la phalange.

Les sépultures dans les urnes sont de deux types, avec ou sans couvercle. Comme un couvercle, le plus souvent, ont été utilisées les écuelles (fig. 10) (Arnăut 1999, fig. 2/2; 3/2; 4/2), bien qu'ils rencontrent et les urnes couvraient avec un vas plus gros et parfois avec des fragments

---

[3] L'absence des enterrements dans des fosses peut être subjective, en raison du degré limité de recherche de ces cimetières.

d'amphore grecque. Le couvercle, étant le détail plus haut des enterrements, est souvent détruit par les bordereaux de sol ou de travaux agricoles.

Pour les enterrements en l'absence d'urne, en règle générale, les os calcinés ont été déposés au tas, en fosses[4] simples de forme cylindriques, parfois étant couvert avec poterie. Rarement sont pratiquées les fosses quadrilatères, ovale-oblong ou rectangulaire avec des coins arrondis. Les fosses cylindriques, en règle générale, sont surprises à la profondeur de 10-20 cm du niveau actuel de repassage. Elles ont un diamètre de 30-50 cm et la profondeur de 20-50 cm. Cependant, on peut trouver des fosses plus grandes, comme, par exemple, celle de la tombe nr. 85 d'Hansca «Lutărie» dont le diamètre était d'environ 80 cm[5].

Les fosses funéraires en forme quadrilatères sont des dimensions considérables et sont similaires à celles utilisées pour les sépultures d'inhumation. Elles avaient généralement une longueur de 1,4-2,7 m, largeur de 0,8-0,9 m et profondeur de 0,5-1,1 m. Ces fosses ont été trouvées, notamment, dans la nécropole de Dănceni (T. 236, T. 240, etc.). Un intérêt particulier présent la tombe no. 86 de cette nécropole. La fosse était de forme quadrilatère, avec des coins arrondis et est une longueur de 2,7 m, largeur de 0,9 m et profondeur de 0,65 m (fig. 11/1). Sur le fond, ils ont été trouvés quatre fosses de forme quasi cylindrique avec le diamètre de 30-40 cm et profondeur de 15 cm, dans lequel ont été déposés les restes cinéraires de quatre défunts (Lapušnjan 1979, 54-55, fig. 14/5). Ce rituel funéraire collectif est attesté dans l'espace de Prout-Dniestr, uniquement pour ce site funéraire.

---

[4] En établir les contours des fosses, on dépend, largement, de l'emplacement et de la structure du sol de la région ou peut être trouvée les nécropoles. Par exemple, la couche de tchernoziom à la nécropole de Dănceni ne dépasse pas 10-15 cm et, par conséquent, dans les plus fréquents cas les fosses de défunts s'approfondit dans la terre stérile, définissant clairement la forme de la fosse sépulcrale (Lapušnjan 1979, 53). À la nécropole Hansca «Lutărie» la grosseur de tchernoziom a été plus importante. Ainsi, ici la détermination de la forme de la fosse est plus difficile, dans la plupart des cas qu'elle est présumée seulement.

[5] Sur le promontoire Hansca «Lutărie» ont été entièrement saisi 87 sépultures. De l'autre: 71 tombe chronologiquement survient durant la période des IVe - IIIe siècles avant notre ère; 15 sont d'autres nécropoles qui a fonctionné en IIe - IIIe siècles après J.-C. (Niculiță, Rikman 1973, 214-121), et une sépulture (par inhumation) a été complètement endommagé.

Un cas particulier d'enterrement de débris cinéraires sans de l'urne, se trouve la tombe de la Pârjolteni (fig. 11/2). Ici, pour le dépôt de l'os calciné était aménagée une chambre funéraire réale, qui a une forme rectangulaire en plan avec dimensions de 3,2×2,0 m et profondeur de 1,9 m, orientée du sud-ouest vers le nord-est. Ses murs, en haut, ont été légèrement arquées vers l'intérieur et brûlés. Le remplissage de la fosse est constitué de tchernoziom brûlé, de l'argile et des fragments de plâtre, certains d'entre eux pour atteindre l'épaisseur de 20-30 cm. Sur les jonctions d'attache ont été préservés empreintes de brindilles et de poutres en bois. Au fond de la fosse, dans sa partie du Sud-ouest, a été attestée une couche de charbon de bois avec l'épaisseur de 3-4 cm, superposé d'une couche de cendres d'épaisseur de 5-8 cm. Ici ont été trouvés les restes de quelques poutres de bois roussis, avec une épaisseur d'environ 3-4 cm, déposé sous les parois de la fosse. Dans l'est et l'ouest, sur le fond de la chambre funéraire ont été trouvés deux fosses aux pôles avec un diamètre de 20 cm et de profondeur de10-20 cm (Lapušnjan 1979, 55, fig. 15). Tous ceux-ci indiquent que l'enterrement a eu lieu dehors dans un espace recouvert d'une construction du bois tissés avec des brindilles et recouverts d'argile qui reposait sur des colonnes, déplacer verticalement au fond de la fosse.

L'inventaire funéraire des sépultures à crémation est relativement modeste. Dans la plupart des cas, il représente des vases de différentes formes, entiers ou fragmentés (fig. 12-13). Dans certaines tombes, on a trouvé de divers ustensiles et outils de travail, des armes et des pièces de bijoux. Par les divers ustensiles et outils de travail, on met en évidence les suivants: une faucille en fer (fig. 14/4) découverte dans la nécropole Hansca I (Meljukova 1963, 68, fig. 18/5.); deux poinçons en bronze (fig. 14/5, 6) et plusieurs fusaïoles, certifiées dans le cimetière Hansca «Lutărie » (Niculiţă 1969, 134-145, fig. 2/5). Les armes sont représentées par le poignard de type akinake (fig. 14/10), la pointe de lance (fig. 14/11) découverts dans la tombe à Tudora-Palanca (Sergeev 1960, 262, fig. 1, 2) et les pointes de flèches en bronze (fig. 14/1-3) attestées dans les tombes à Danceni (T. 86, T. 104, T. 151, T. 236, T. 243) (Lapušnjan 1979, 59, fig. 6/10-12) et à Hansca «Lutărie» (Niculiţă 1977, tab. 6). Les pièces de bijoux sont présentes par deux bracelets en cuivre, attribués à la tombe de Tudora-Palanca (Sergeev 1960, 264, fig. 4, 5), par des perles en verre et en argile (fig. 14/7, 8), la boucle d'oreilles en or (fig. 14/9), découvertes

dans les tombes à Hansca «Lutărie» (Niculiţă 1969, fig. 2/3, 4; Niculita 1977, tab. 6).

Par les tombes à crémation, on met en évidence cela de Pârjolteni, où, dans la chambre funéraire somptueux, il a été certifié un riche inventaire funéraire composé par sept vases offrants (fig. 15/25-28), des armes (fig. 15/1, 2, 10-19), des pièces du harnachement (fig. 15/5, 6), des pièces de bijoux (fig. 15/22-24) etc. (Lapušnjan 1979, fig. 3-5).

Les enterrements d'inhumation, comme déjà mentionné, sont à relativement peu. Souvent, ils sont perturbés par les travaux agricoles (Hansca «Lutărie») ou ont été pillées ou détruites (Dănceni). Malgré ces circonstances, pour certaine enterrement sont devenus possibles, cependant, restaurer la position et l'orientation du défunt. Ainsi, à Dănceni, ils ont été déposés sur son dos avec ses mains tendues le long de leurs corps, la plupart à se diriger vers le sud-ouest (Lapušnjan 1979, 57). À la Hansca «Lutărie» on est attesté même les défunts allongés sur le dos, avec les mains parallèles au corps, avec la tête orientée vers le Nord-Ouest et dans la position accroupi, orienté également vers le Nord-Ouest (Niculiţă 1972, 118). La même position accroupi avait le squelette découvert dans la nécropole d'Hansca I (Niculiţă 1977, 83).

Les fosses funéraires ont survécu mieux dans la nécropole de Dănceni, où elles étaient simples ou avec des aménagements supplémentaires. Les fosses simples (fig. 16/1) étaient de forme quadrilatère avec des coins arrondis et avaient une longueur de 2,15-2,70 m, largeur de 1,30-1,70 m et profondeur de 0,6m et 1,2 m (Lapušnjan 1979, 57). Ceux qui ont des aménagements supplémentaires, si elles ont un couvert, soient du type de catacombes.

À la Dănceni ont été étudiées quatre fosses avec les couverts (T. 73, T. 129, T. 139, T. 149) qui avait la forme quasi quadrilatère en plan, les parois de la fosse verticales et le fond plat. Leur longueur se situait entre 2,1 m et 3 m, largeur de 1,0-1,8 m et profondeur de 0,7-1,3 m. Le plateau de la fosse a été aménagé d'une carcasse de badines, recouvert d'argile, ce qui, dans certains cas, reposait sur quatre poteaux en bois enfouis dans les coins de la fosse (fig. 16/2).

Les tombes de type catacombes (T. 93, T. 308) avaient une fosse d'accès de forme quadrilatère (1,0×0,6 m) (fig. 16/3) ou ovale dans le plan (1,0×0,82 m), qui sont approfondi dans le sol jusqu'à 0,8 m et jusqu'à

1,0 m. Du côté de la fosse d'accès se trouvaient la chambre funéraire (Lapušnjan 1979, 57-58).

L'inventaire funéraire des tombes d'inhumation, comme ceux de la crémation, est tout à fait modeste. Dans la nécropole Hansca «Lutărie», il se réduit seulement à des vases céramiques fragmentaires. Parfois, comme par exemple la tombe no. 32, l'inventaire est constitué de fragments de cinq vases.

Dans le cimetière de Dănceni, l'inventaire est relativement plus riche, en soulignant particulièrement les armes. Donc, on a trouvé ici: trois pointe de lance en fer (T. 180, T. 211, T. 346) (fig. 17/1, 2), un talon de lance (T. 211) (fig. 17/3) et plus de 30 pointes de flèche en bronze (fig. 17/4), y compris un en os (Lapušnjan 1979, fig. 6, 7).

Après avoir étudié les rites et les rituels funéraires pratiqués par les communautés Thraces-Gètes de l'espace Prut-Dniestr en VIe/Ve-IIIe s. av. J.-C., on peut voir qu'ils continuent les traditions de la période antérieure: le biritualisme, avec la prévalence de la crémation; le dépôt d'os calcinés dans des urnes ou directement dans la fosse etc.

En outre, on peut affirmer que les coutumes funéraires de l'espace Prut-Dniestr, dans les grandes lignes, sont similaires à ceux pratiqués par les Thraces-Gètes dans tout leur espace d'habitation.

Ion Niculiţă,
Universitatea de Stat din Moldova,
Chişinău, Republica Moldova

Aurel Zanoci,
Universitatea de Stat din Moldova,
Chişinău, Republica Moldova,
E-mail: azanoci@gmail.com

Bibliografie / Bibliographie

Alexandrescu, P. 1980. *La nécropole géte de Zimnicea*, Dacia N.S., XXIV, p.19-126.

Arnăut, T. 1999. *Necropola getică de la Giurgiulești*, p. 135-145. In: *Studia in honorem Ion Niculiță* (Eds. Arnăut, T., Zanoci, A., Matveev, S.), Chişinău.

Arnăut, T. 2003. *Vestigii ale sec. VII-III a. Chr. în spaţiul de la răsărit de Carpaţi*, Chişinău.

Arnăut, T., Ursu Naniu, R. 1996. *Vestigii getice din cea de a doua epocă a fierului in interfluviul pruto-nistrean*, Iaşi.

Babeş, M., Miriţoiu, N. 2011. *Practici funerare birituale prelungite în spaţiul carpato-dunărean în secolele V-III a. Chr.* Arheologia Moldovei, XXXIV, p. 103-149.

Bondar', R. 1968. *Novyj geto-dakijskij mogil'nik v Nižnem Podunav'e*, p. 281-282. In: Arheologičeskie otkrytija, Moskva.

Bujor, E. 1957. *Săpăturile de salvare de la Murighiol*, MCA, III, p. 247-254.

Bujor, E. 1959. *Şantierul arheologic Murighiol*, MCA, V, p. 373-378.

Buzdugan, C. 1968. *Necropola getică de la Slobozia,* Carpica, I, p. 77-94.

Lapušnjan, L.L. 1972. *Raskopki pamjatnikov kultury frakijskogo gal'štata v Moldavii*, p. 88-104. In: *Arheologičeskie issledovanija v Moldavii v 1968-1969 gg.*, Kišinev.

Lapušnjan, V.L. 1979. *Rannie frakijcy X - načala IV v. do n.e. v lesostepnoj Moldavii*. Kišinev.

Levinschi, A. 2009. *K voprosu o pogrebal'nom obrjade getov Dnestrovsko-Prutskogo meždureč'ja (VI-IV vv. do n.e.) lesostepi*, Stratum plus, 3, p. 162-175.

Levinschi, A., Covalenco, S., Bodean, S. 2006. *Noi vestigii getice în zona Codrilor Moldovei*, Tyragetia, XV, p. 34-43.

Meljukova, A.I. 1960. *Otčet o rabote Skifskogo otrjada Moldavskoj expedicii IA i Moldavskogo filiala AN SSSR v 1960 g.* Kišinev. Arhiva Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei, inv. nr. 26; 399.

Meljukova, A.I. 1963. *Issledovanija getskih pamjatnikov v stepnom Podnestrov'e*, p. 64-72. In: *Kratkie soobščenija Instituta Arheologii SSSR*, vyp. 94, Moskva.

Musteaţă, S. 1999. *Noi realităţi arheologice atestate în cadrul aşezării Măşcăuţi-Livada Boierului*, p. 25-26. In: *Probleme ale ştiinţelor socio-umaniste şi ale modernizării învăţămîntului*. Conferinţa anuală a profesorilor U.P.S. „Ion Creangă”, 25-26 martie, Chişinău.

Musteaţă, S. 2013. *The new data concerning getian artefacts from the Mascauti settlement, cemetery and hillfort (4-3 C. BC)*, p. 106. In: *The Thracians and their Neighbors in the Bronze and Iron Ages.* The 12th International

Congress of Thracology (Târgovişte, 10th-14th september 2013). Abstracts, Târgovişte.

Niculiţă, I.T. 1968. *Raskopki getskogo mogil'nika Lutetrija u s. Hanska*, p. 165-170. In: *Učenye zapiski Kišinevskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, t. 95, Kišinev.

Niculiţă, I.T. 1969. *Issledovanija getskogo mogil'nika Lutaria u s. Hansca*, p. 134-145. In: *Dalekoe prošloe Moldavii*, Kišinev.

Niculiţă, I.T. 1972. *Issledovanija getskogo mogil'nika Hansca-Lutaria*, p. 105-121. In: *Arheologičeskie issledovanija v Moldavii v 1968-1969 gg.*, Kišinev.

Niculiţă, I.T. 1972a. *Pogrebal'nyj obrjad getov v IV-III vv. do n.e.*, Sovetskaja Arheologja, 2, p. 27-44.

Niculiţă, I.T. 1977. *Gety IV-III vv. do n.e. v Dnestrovsko-Karpatskich zemljach*, Kišinev.

Niculiţă, I.T. 1985. *Izučenie severofrakijskih poselenij v Hanskom mikrorajone*, p. 95-117. In: *Arheologičeskie issledovanija v Moldavii v 1981 g.*, Kišinev.

Niculiţă, I.T. 1987. *Severnye frakijcy VI-I vv do n.e.*, Kišinev.

Niculiţă, I., Arnăut, T. 2009. *Le report d'emplacement spatial entre les lieux d'habitat et ceux des necropoles chez les Thraces du I-er mil.av. J.-C.*, p. 121-138. In: *The necropolises and the environment (1st mill. BC).* Proceedings of the 11th Internaţional Colloquium of Funerary Archaeology, Buzău-Brăila.

Niculiţă, I.T., Rikman, E.A. 1973. *Mogil'nik Hanska-Luterija II pervyh stoletij n.e. (k voprosu o predčernjahovskih pamjatnikah)*, p. 116-123. In: *Kratkie soobščenija Instituta Arheologii SSSR*, vyp. 133, Moskva.

Niculiţă, I., Zanoci, A., Băţ, M. 2016. *Funeral Constructions and the Ritual in the Area East of the Prut River in the 6th - 3rd Centuries BC – Indicators of Social Differentiation or of the Function of the Deceased During his Lifetime?*, p. 181-204. In: *Interdisciplinary Methods of Research for Prehistoric and Protohistoric Funerary Monuments.* Proceedings of the 15th International Colloquium of funerary archaeology. Istros, XXII, Brăila.

Rikman, E.A., Niculiţă, I.T. 1985. *Getskoe poselenie Hanska*, p. 118-124. In: *Arheologičeskie issledovanija v Moldavii v 1981 g.*, Kišinev.

Rikman, E.A., Rafalovič, I.A., Hîncu, I.G. 1971. *Očerki istorii kul'tury Moldavii (II-XIV vv.)*, Kišinev.

Sergeev, G.P. 1960. *Skifskij kinžal iz Oloneštskogo rajona, Moldavskoj SSR*, p. 262-265. In: *Zapiski Odesskogo Arheologičeskogo Obščestva*, tom I (34), Odessa.

Simion, G. 1971. *Despre cultura geto-dacă din nordul Dobrogei în lumina descoperirilor de la Enisala*, Peuce, 2, p. 63-129.

Simion, G. 1976. *Les Gétes de la Dobroudja septentrionale du VIe au Ier siècle av n.è.* Thraco-Dacica, I, p. 143-163.

Sîrbu, V. 1993. *Credinţe şi practici funerare, religioase şi magice în lumea geto-dacilor*, Galaţi-Brăila.

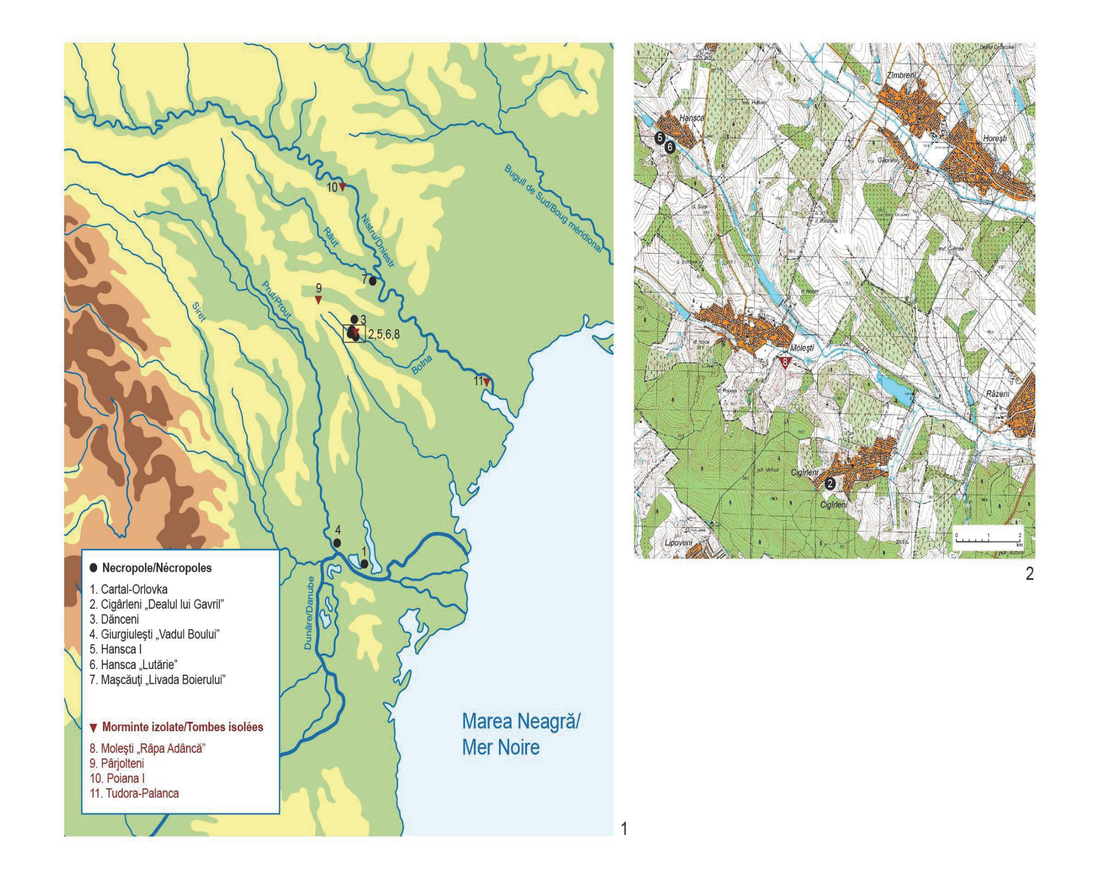

Fig. 1. Răspândirea necropolelor şi a mormintelor izolate traco-getice în spaţiul pruto-nistrean / Diffusion des nécropoles et tombes isolées thraco-gètes dans le territoire du Prout et du Dniestr

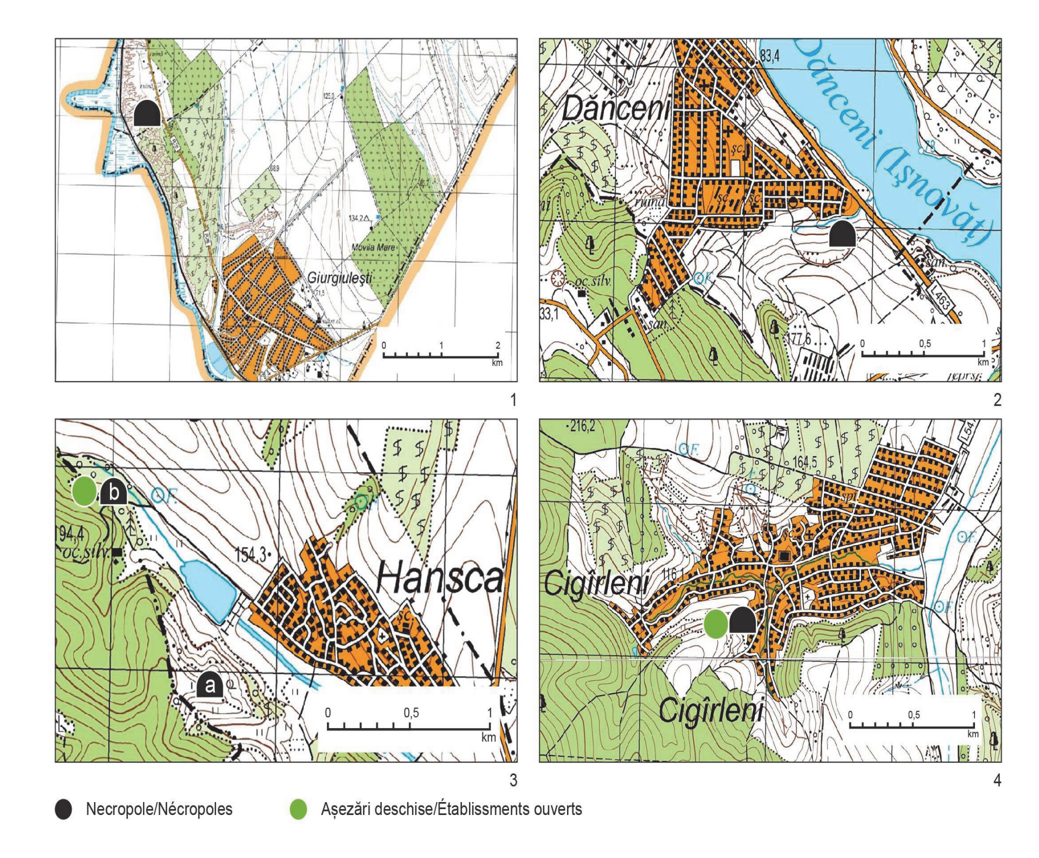

Fig. 2. Topografia necropolelor traco-getice: 1 - Giurgiuleşti „Vadul Boului”; 2 - Dănceni; 3 - Hansca „Lutărie” (a) şi Hansca I (b); 4 - Cigârleni IX „Dealul lui Gavril” / Topographie des nécropoles thraco-gètes: 1 - Giurgiuleşti „Vadul Boului”; 2 - Dănceni; 3 - Hansca „Lutărie” (a) et Hansca I (b); 4 - Cigârleni IX „Dealul lui Gavril”

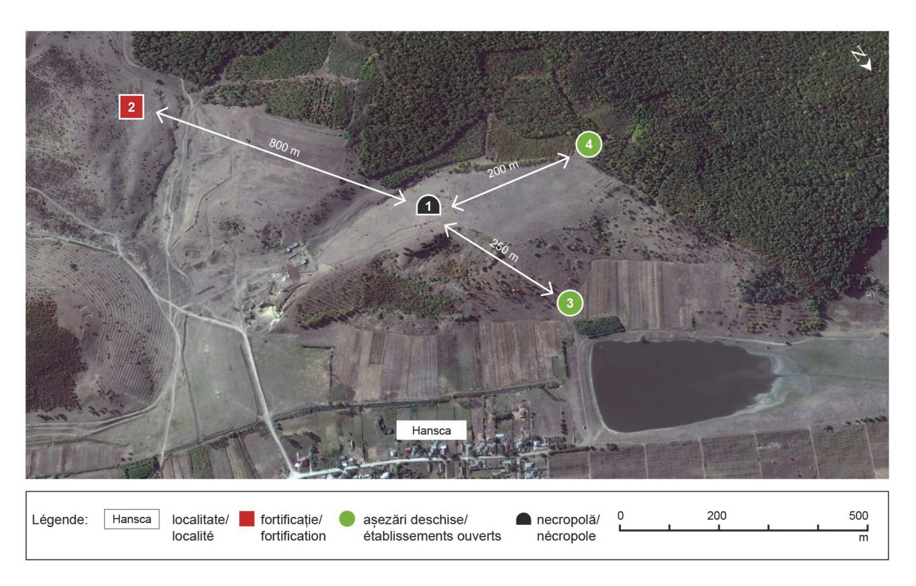

Fig. 3. Corelarea necropolei Hansca „Lutărie" (1) cu fortificaţia Hansca „Cetate" (2) şi aşezările deschise Hansca „Dealul Ulmului" (3) şi Hansca „Toloacă" (4) / Corrélation de la nécropole Hansca „Lutărie" (1) avec la fortification Hansca „Cetate" (2) et les établissements ouverts Hansca „Dealul Ulmului" (3) et Hansca „Toloacă" (4)

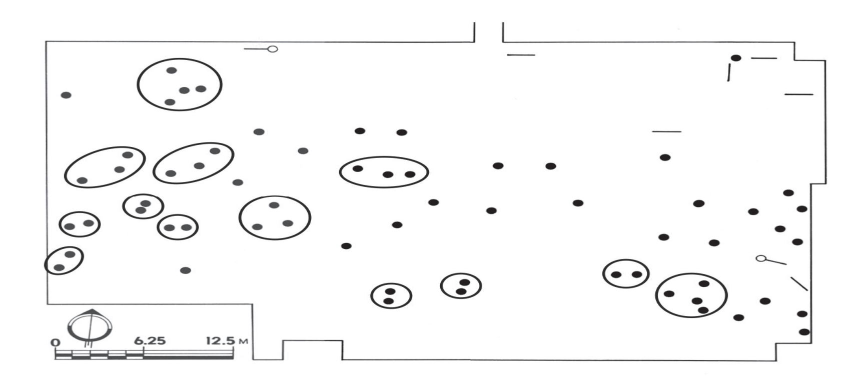

Fig. 4. Planul necropolei Hansca „Lutărie" (după Niculiţă 1987, fig. 39) / Plan de la nécropole Hansca „Lutărie" (d'après Niculiţă 1987, fig. 39)

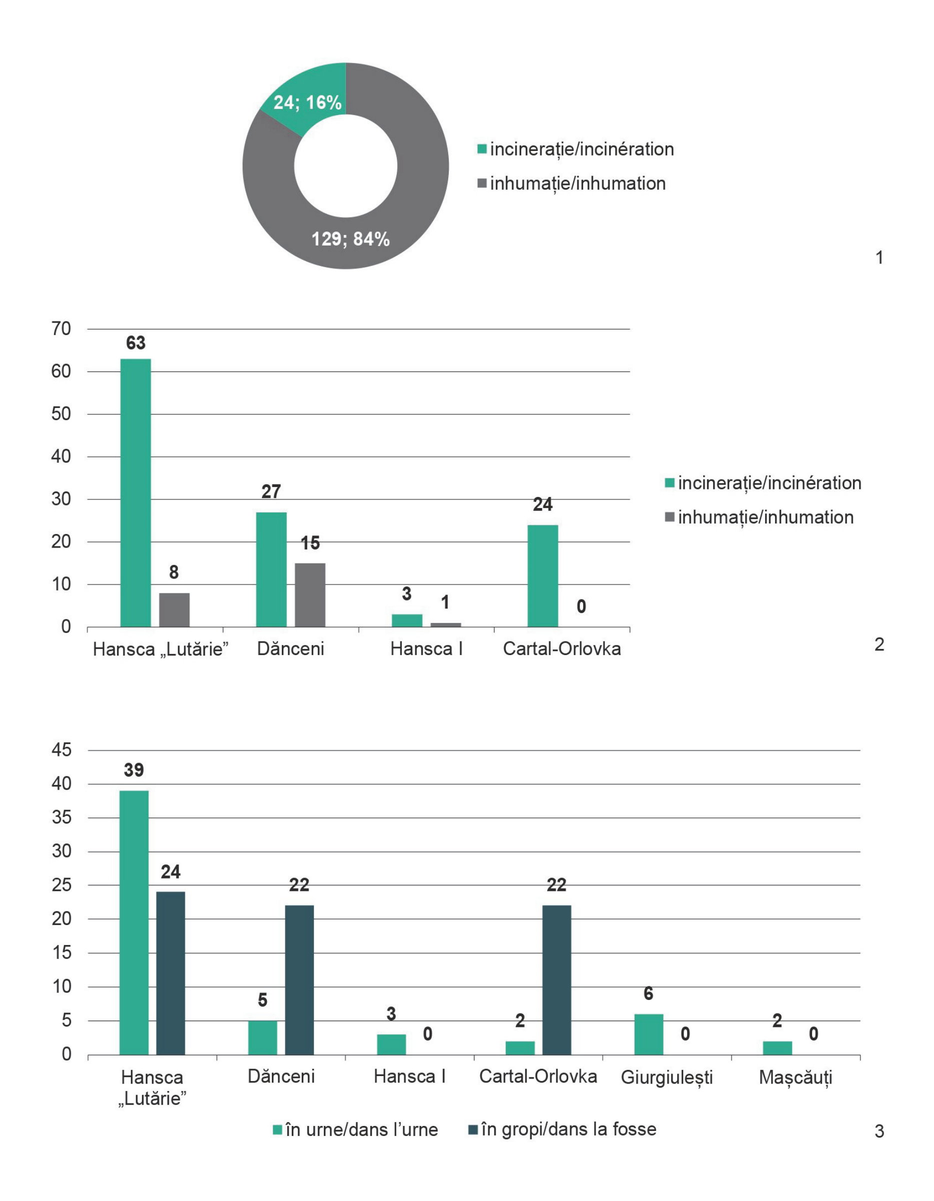

Fig. 5. 1, 2 - Repartizarea înmormântărilor în funcţie de ritul funerar; 3 - repartizarea înmormântărilor în funcţie de locul depunerii resturilor cinerare / 1, 2 – Distribution des enterrements selon le rite funéraire; 3 - distribution des enterrements selon l'endroit du dépôt des restes cinéraires

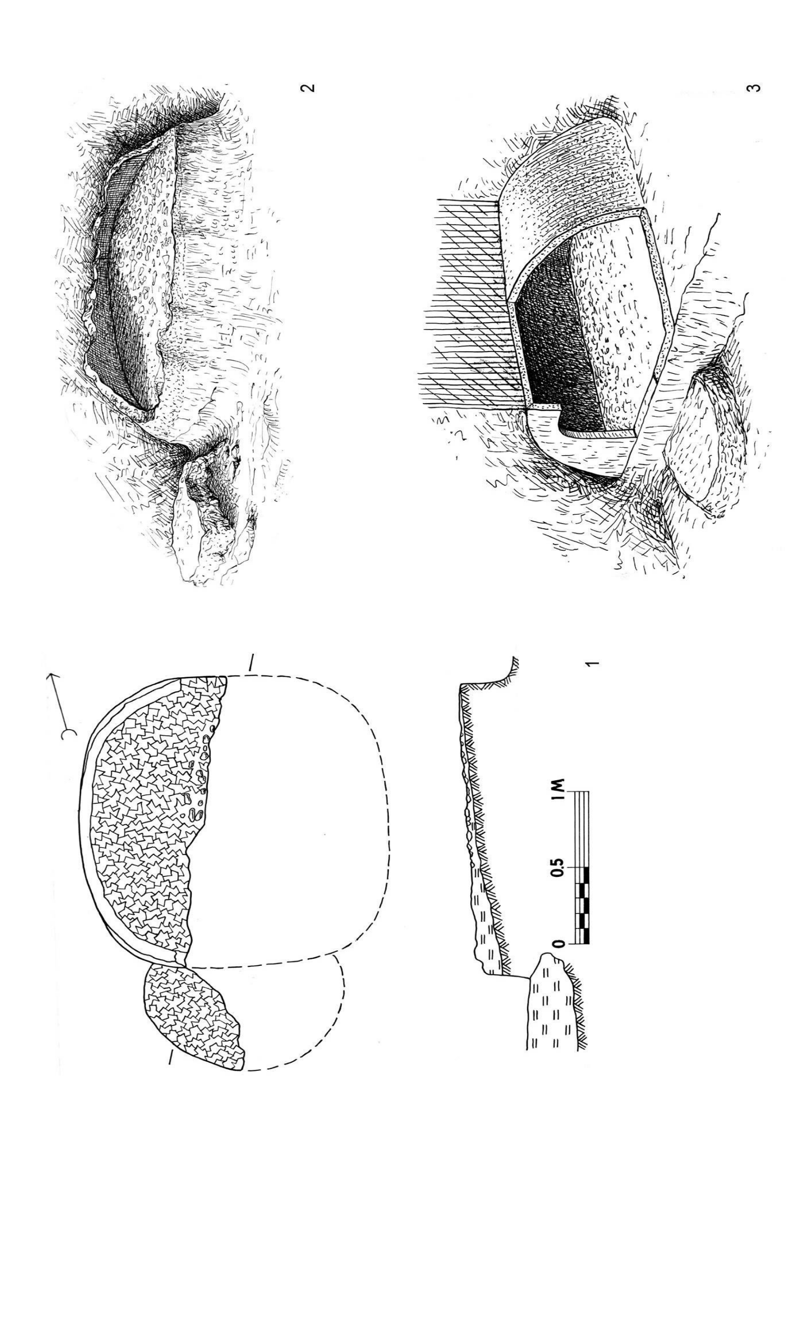

Fig. 6. Hansca „Lutărie”. Crematoriu (după Niculiţă 1987, fig. 33): 1 - plan şi profil; 2, 3 - variante de reconstituire / Hansca „Lutărie”. Crematorium (d'après Niculiţă 1987, fig. 33): 1 - plan et profil; 2, 3 - variantes de reconstitution

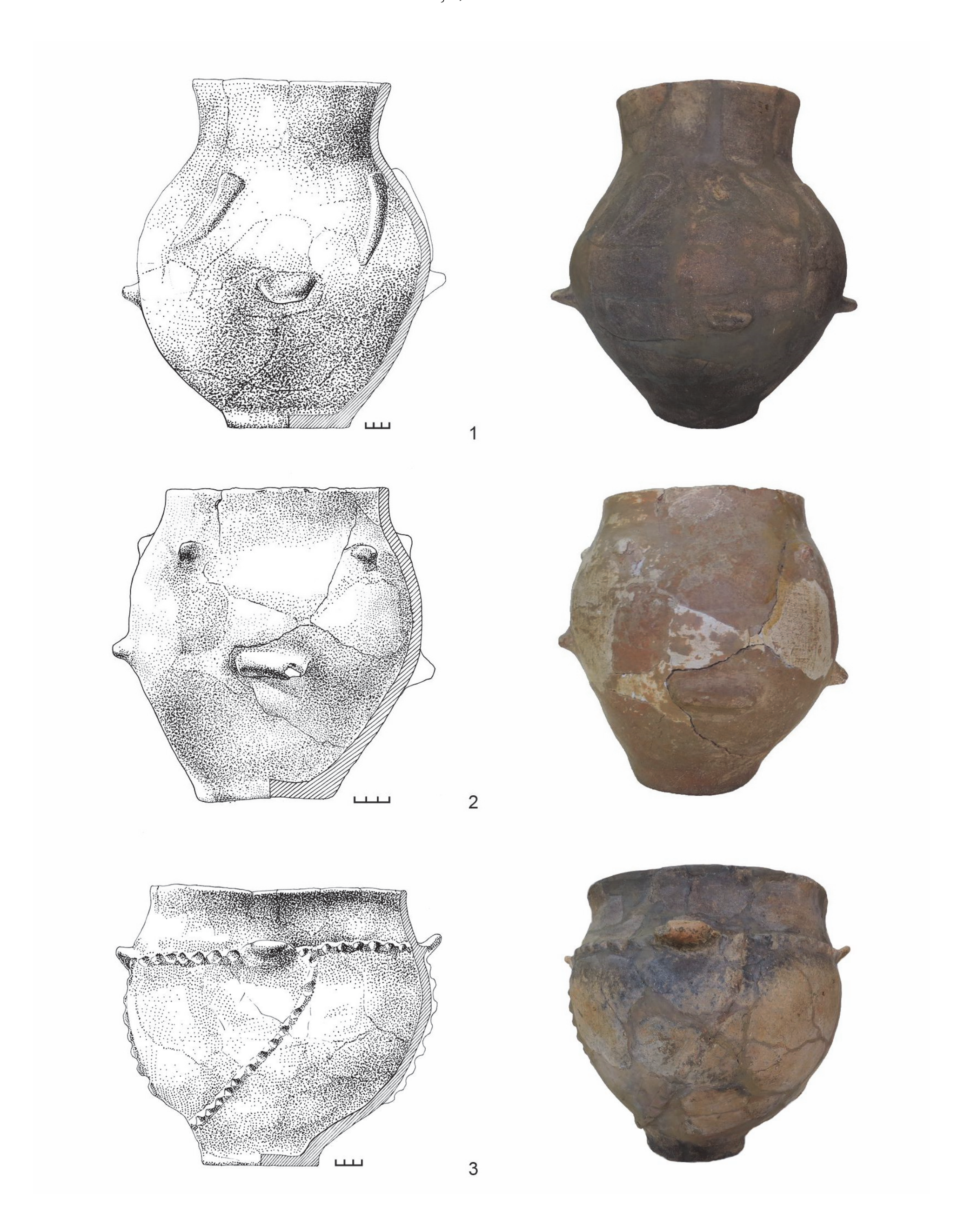

Fig. 7. Hansca „Lutărie”. Urne funerare / Hansca „Lutărie”. Urnes funéraires

1

2

3

Fig. 8. Hansca „Lutărie". Urne funerare / Hansca „Lutărie". Urnes funéraires

Fig. 9. Hansca I. Urne funerare (după Meljukova 1960, fig. XVI/4; XVII/2, 4) / Hansca I. Urnes funéraires (d'après Meljukova 1960, fig. XVI/4; XVII/2, 4)

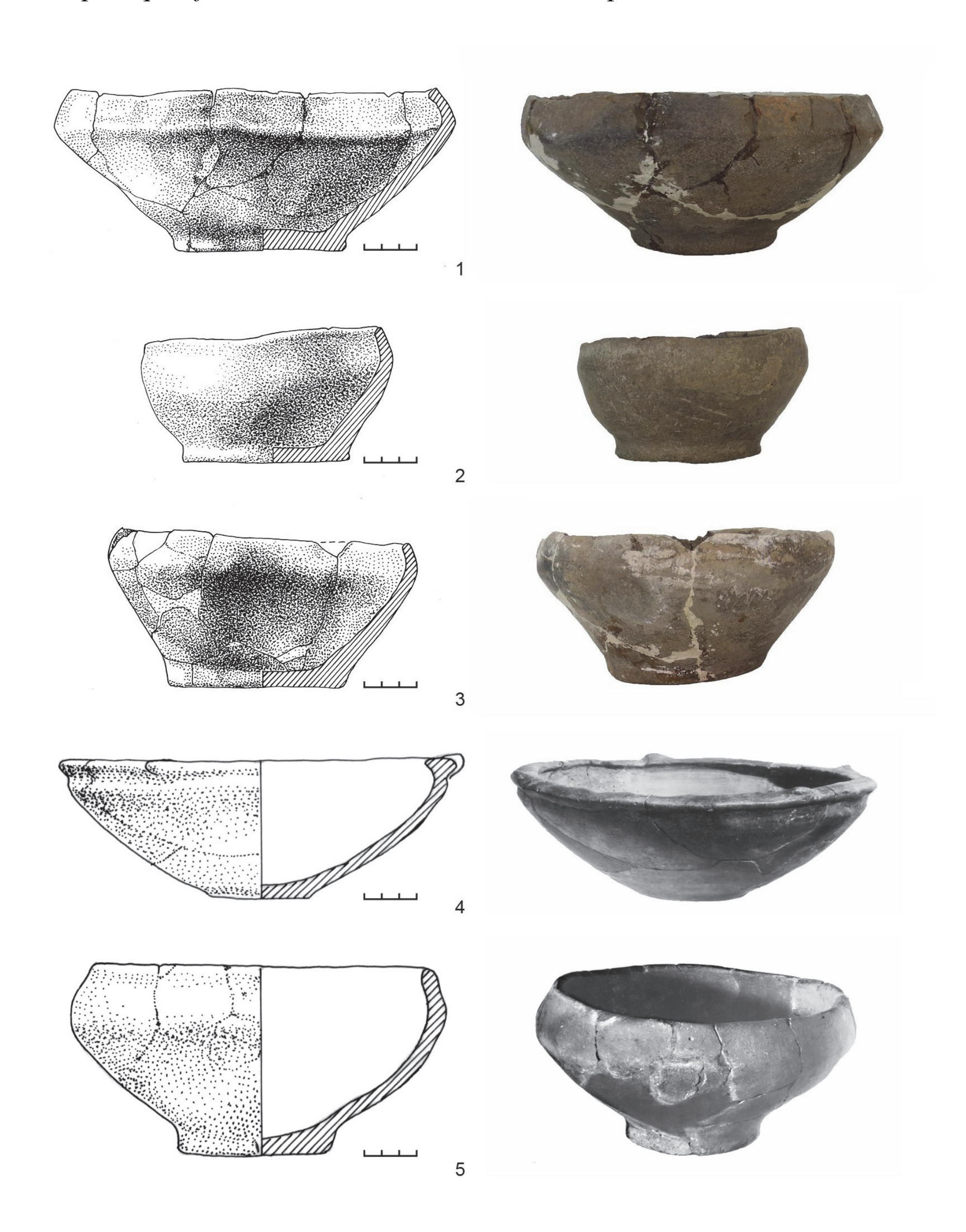

Fig. 10. Străchini-capace: 1-3 - Hansca „Lutărie"; 4, 5 - Hansca I (după Meljukova 1960, fig. XVI/3; XVII/3) / Ecuelles-couvercles: 1-3 - Hansca „Lutărie"; 4, 5 - Hansca I (d'après Meljukova 1960, fig. XVI/3; XVII/3)

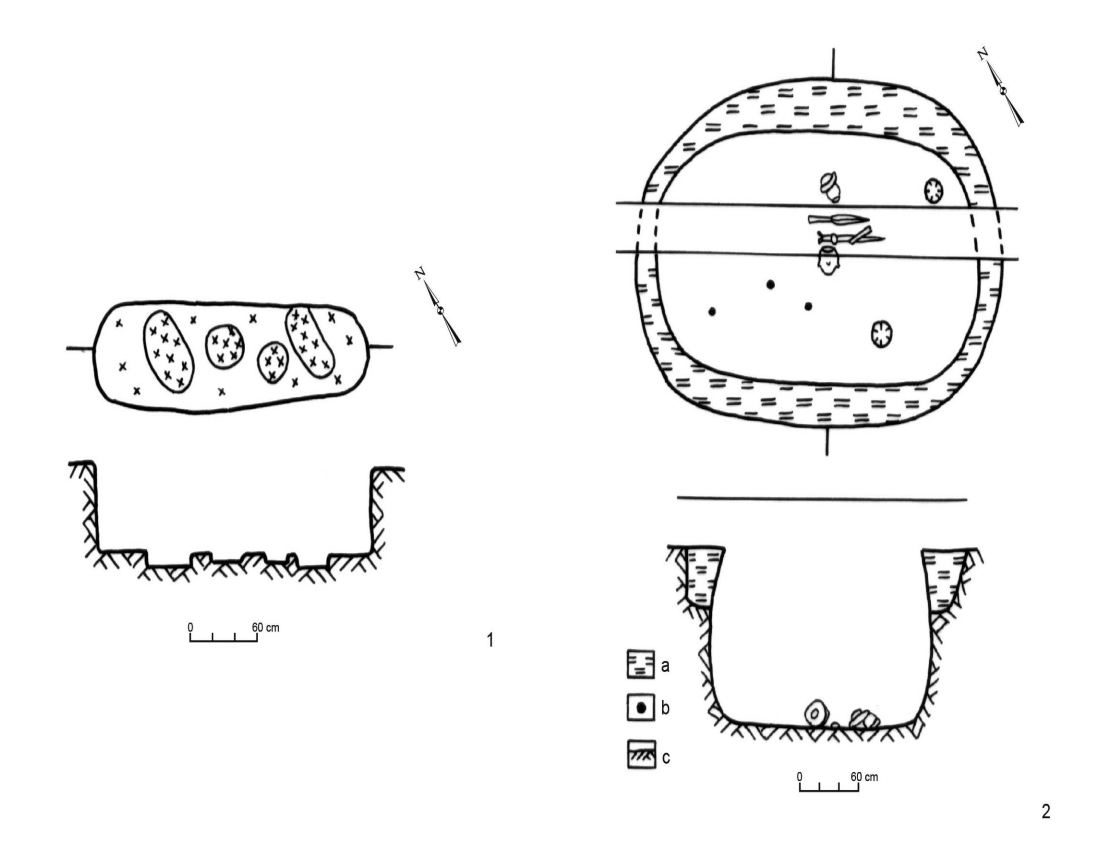

Fig. 11. Morminte de incinerație în gropi: 1 - Danceni (M. 86); 2 - Pârjolteni (*legenda:* a - lut ars; b - inventar; c - strat steril) (după Lapušnjan 1979, fig. 14/5; 15) / Tombes de crémation dans les fosses: 1 - Danceni (M. 86); 2 - Pârjolteni (*legenda:* a - Terre cuite; b - mobilier; c – couche stérile) (d'après Lapušnjan 1979, fig. 14/5; 15)

Fig. 12. Hansca „Lutărie". Inventarul mormintelor de incineraţie / Hansca „Lutărie". Mobilier des tombes de crémation

Fig. 13. Hansca „Lutărie”. Inventarul mormintelor de incineraţie / Hansca „Lutărie”. Mobilier des tombes de crémation

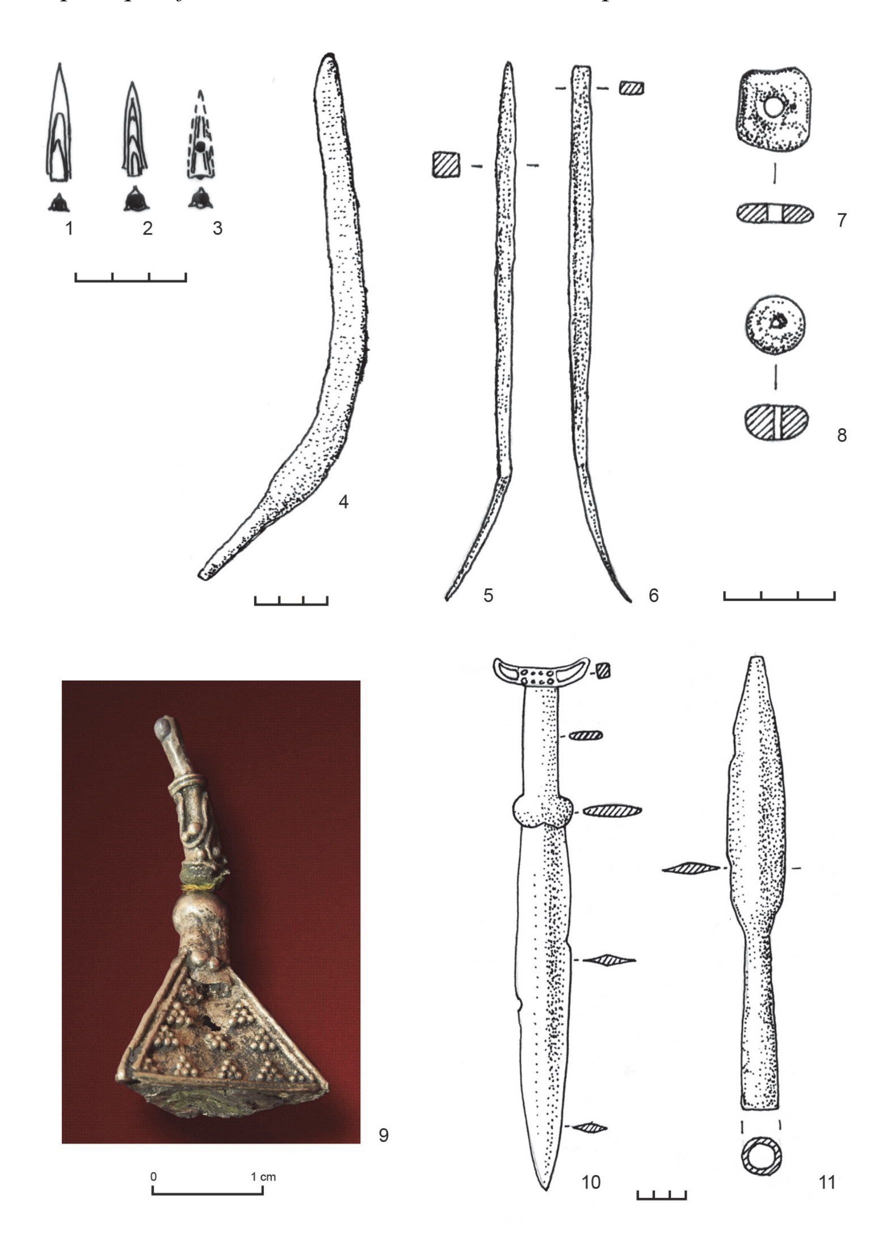

Fig. 14. Inventarul mormintelor de incineraţie: 1-3 - Dănceni (după Lapušnjan 1979, fig. 6/10-12); 4 - Hansca I (după Meljukova 1963, fig. 18/5); 5-9 - Hansca „Lutărie" (după Niculiţă 1969, fig. 2/5); 10, 11 - Tudora-Palanca (după Sergeev 1960, fig. 1; 2) / Mobilier des tombes de crémation: 1-3 - Dănceni (d'après Lapušnjan 1979, fig. 6/10-12); 4 - Hansca I (d'après Meljukova 1963, fig. 18/5); 5-9 - Hansca „Lutărie" (d'après Niculiţă 1969, fig. 2/5); 10, 11 - Tudora-Palanca (d\après Sergeev 1960, fig. 1; 2)

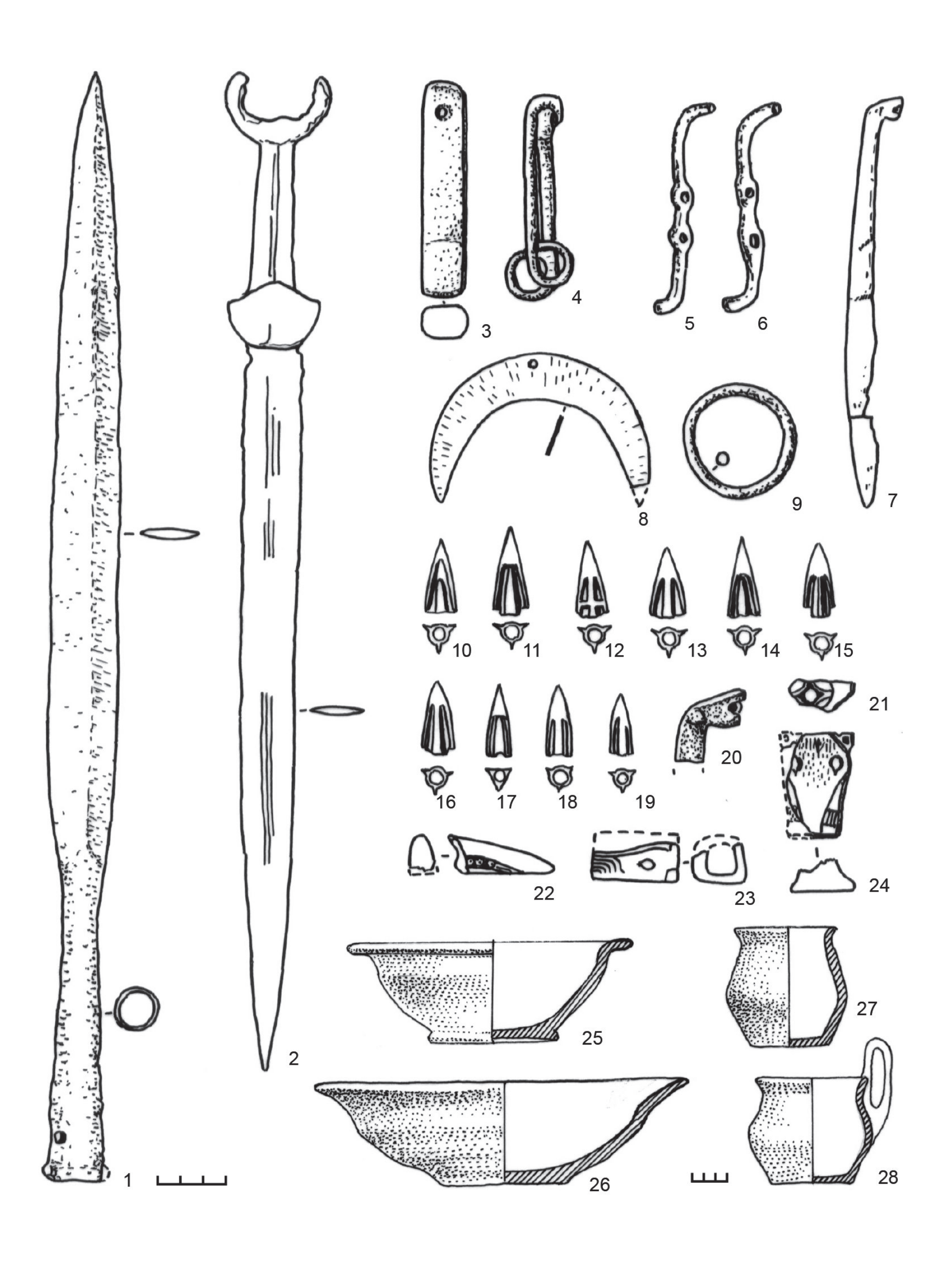

Fig. 15. Pârjolteni. Inventarul mormântului de incinerație (selectiv) (după Lapušnjan 1979, fig. 3; 4) / Pârjolteni. Mobilier de la tombe de crémation (sélection) (d'après Lapušnjan 1979, fig. 3; 4)

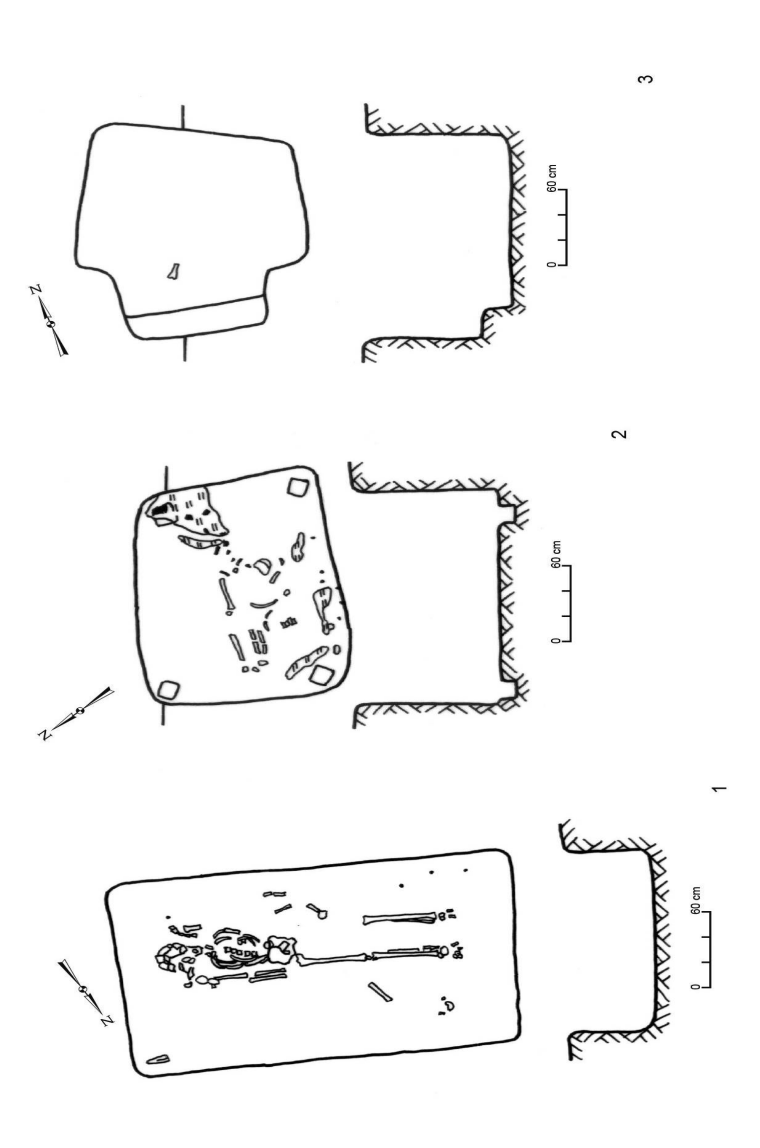

Fig. 16. Dănceni. Morminte de inhumație: 1 - M. 180; 2 - M. 129; 3 - M. 93 (după Lapušnjan 1979, fig. 14/3, 4, 6) / Dănceni. Tombes de crémation: 1 - M. 180; 2 - M. 129; 3 - M. 93 (d'après Lapušnjan 1979, fig. 14/3, 4, 6)

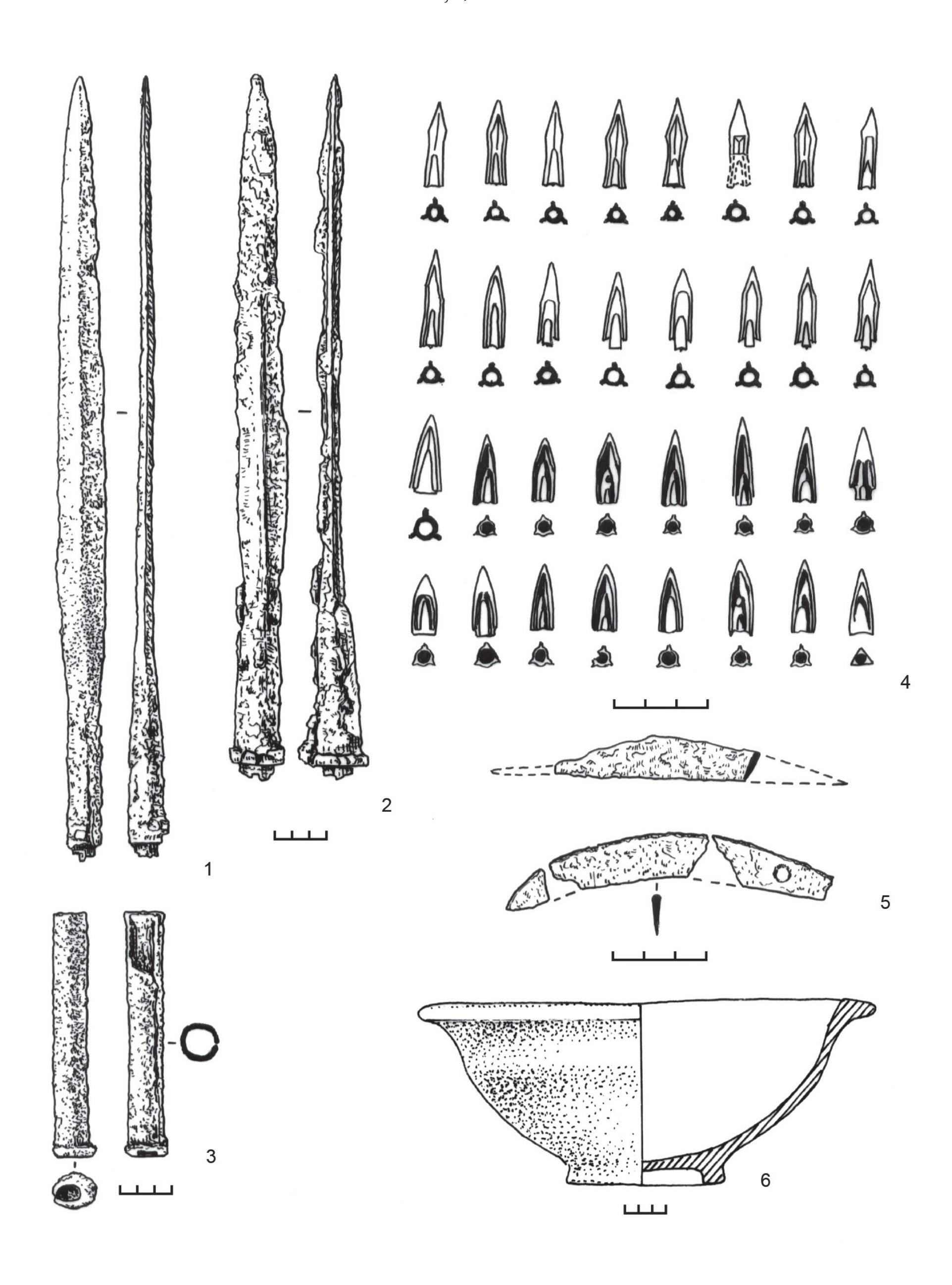

Fig. 17. Dănceni. Inventarul mormintelor de inhumaţie (după Lapušnjan 1979, fig. 7; 30/7; 40; 41) / Dănceni. Mobilier des tombes d'inhumation (d'après Lapušnjan 1979, fig. 7; 30/7; 40; 41)